

Genom

Doktor Benedict Lambert, pověstný Benedict Lambert, statečný Benedict Lambert (přívlastky opatrně se vyhýbající tomu podstatnému) se právě chystá promluvit ke členům mendelovské konference. Potlesk dozněl. Panuje absolutní ticho – upřené pohledy, zadržžený dech, ruce na chvíli ustrnuly ve vzduchu nad poznámkovými bloky, které laskavě dodala společnost Hewison Pharmaceuticals. Vážený pan doktor má před sebou v úhledných řadách, jako zkumavky se vzorky vyrovnané ve stojánku, všechny fenotypy, které si lze představit: mužské i ženské, ektomorfní i endomorfní, dolichocefalické i brachycefalické, nordické, středomořské, slovanské, mongoloidní (tři), negroidní (jeden). Vidí brady s dolíčkem¹ i bez něj, vlasy kudrnaté² i rovné, oči modré³, hnědé i zelené, pleť bílou, hnědou, žlutou a černou⁴, temena holá⁵ i zarostlá. Skoro jako by organizátoři konference (Americká mendelovská asociace ve spolupráci s firmou Hewison Pharmaceuticals a Masarykovou univerzitou Brno) ve snaze představit tu reprezentativní genetický mix propátrali celé spektrum lidských odlišností. A přesto...

A přesto je tu společný jmenovatel, který je zřejmý všem, ale který si plně uvědomuje pouze drobný mužík nahoře na pódiu: každý z těch soustředěných posluchačů spadá do kategorie *fenotypově normální*.

Doktor Lambert si sejme hodinky a obřadně je položí na pultík, to rutinní gesto však nemá z hlediska časomíry žádný význam. Pak se usměje, letmo pohlédne do poznámek (které potřebuje stejně málo jako hodinky), odkašle si a začne: „Všichni jsme se dnes byli podívat ve zdejším klášteře.“ Ano, to byli. Někteří přikyvují, aby dali najevo souhlas, aby mu udělali radost, aby mu dopřáli určitou satisfakci. „Po cestě

1 Dědičnost autozomální dominantní

2 Dědičnost autozomální dominantní

3 Dědičnost autozomální recesivní, zřejmě vliv genů ze dvou různých lokací

4 Polygenová dědičnost

5 Dědičnost autozomální dominantní s pohlavní determinací

tam jsme přešli bez větší pozornosti přes veliké náměstí, které radní na počest Gregora Mendela přejmenovali na Mendelovo náměstí. V dobách, kdy tu Mendel žil, a ještě mnoho let poté, se tomu náměstí říkalo prostě Klášterní, Klosterplatz. Až do dvacátého století leželo na okraji města, mezi kopcem Špilberk a mokřinami podél Svatky.“

Že by přednáška z historie? Nebo o územním plánování? Či snad o nové muzejní koncepci související s rozvíjejícím se turistickým ruchem? Hlavy pokyvují. Pohledy ztrácejí soustředěný výraz. Zábavná část konference zřejmě definitivně skončila. A venku je tak hezky...

„Na Klosterplatzu se pořádaly poutě. Bývaly tam boudy, kde polykači ohně dštili plameny, kde tancovali cvičení medvědi a pilně se činili kapsáři. Také tam ukazovali monstra, zrůdy, znetvořené lidi, kteří byli předváděni celému světu a vyvolávali hrůzu, opovržení i pobavení. Lidi, jako jsem já...”

A teď mu leží na dlani jako čerstvě vyloupané hrášky.

„Také siamská dvojčata. A samozřejmě vousaté ženy. Akromegalické obry, sloní muže, děti se šupinatou kůží a ploutve-mi místo rukou, prostě celou paletu lidských deformit a lidských tragédií. I vy, dámy a pánové, byste tam tehdy stáli a zírali. Na takové, jako jsem já.”

Ticho. Teď by se nikdo neodvážil upustit ani pověstný špendlík. Ve vzduchu visí vina jako hmatatelná substance, mlžný opar, který škrábe v krku a štípe v očích. Přestože je ten podsaditý chlapík na pódiu sleduje hnědýma, fenotypově zcela normálníma očima, nic jiného už na něm normální není. Jeho tělo není normální, jeho tvář není normální, jeho paže a nohy nejsou normální. Má robustní čelo a hrubé, trochu mopslí rysy. Kořen jeho nosu je vpadlý, ústa a čelist výrazně vystupují dopředu. Jeho paže a nohy jsou krátké a pokřivené, prsty připomínají krátké buřtíky. Měří metr dvacet sedm.

„Právě Gregor Mendel nám umožnil tomuhle všemu porozumět, a díky porozumění to i svým způsobem přijmout.

To on, když hloubal nad svými hrášky, v nich vypožoroval první stopy dědičnosti, kterou, ať už se nám to líbí, nebo ne, si v sobě neseme všichni. Byl Galileem biologie, který jako první uviděl do té doby nespátřené měsíce, a viděl je tak zřetelně, jako je dnes vidíme my, přestože neměl k dispozici žádné pořádné přístroje ani nic, o co by svou vizi opřel.“

Doušek vody, spíš pro efekt než na utišení žízně. Jeho gesta jsou propracovaná, téměř nacvičená. Na tohle je zvyklý, ví o každém hnutí v sále, o každém zakašlání, zašeptání, o každém pohledu každého páru očí.

„Mendel strávil experimenty s hrachem setým celých osm let. Během té doby vypěstoval neuvěřitelných zhruba třicet tři tisíc rostlin. Vyvinul precizní metodiku matematické interpretace svých výsledků, nepřímo předpověděl haploidní charakter gamet a diploidní povahu buněk nepohlavních a také proces redukčního dělení při vzniku gamet. Nikdo z jeho současníků význam jeho objevu nepochopil. Mendel byl stejně skvělým experimentátorem jako jeho současník Louis Pasteur, ale nikdo to tehdy neoceníl. Měl pronikavější, analytičtější mozek než další jeho současník, Charles Darwin, ale nikdo ho neposlouchal. Byl jedním z lidí, jejichž vize překračují hranice toho, co lze vnímat zrakem, čeho se můžeme dotknout, jenže nikdo další tehdy takový vhled neměl. Slovo *vhled* v tomto případě opravdu sedí. Mendel viděl přírodu stejně jako Pasteur, který si dokázal představit virus, aniž ho kdy mohl skutečně pozorovat, nebo Mendělejev, který byl schopen uvažovat o prvcích, jež dosud nebyly objeveny, anebo Thomson, který přišel s myšlenkou částic menších než atom. Stejně jako oni dokázal Mendel nahlédnout pod povrch věcí, hluboko do textury přírody, a spatřit tam atomy dědičnosti tak jasně, jako Dalton nebo Rutherford viděli atomy hmoty. Ale nikdo mu nevěnoval sebemenší pozornost. Byl opravdovým vizionářem, na rozdíl třeba od Darwina, který obyčejná každodenní přírodovědecká pozorování prostě shrnul do mišmaše své tautologické teorie, jež postrádala jakoukoliv přesnost a propracovanost, zato dostala do vínku

zásadní formální chybu. Ale Mendelovi nikdo nevěnoval sebemenší pozornost. Mendel nám nabídl možnost zkoumat vlastní původ i osud, ale nikdo mu nevěnoval sebemenší pozornost...”

Tleskali, přednáškovým sálem se přelévaly vlny potlesku. Snad mi prominete, když řeknu, že jsem na to zvyklý. Nic to se mnou nedělá. Tleskali by čemukoliv, co bych řekl nebo udělal. Je to pro ně jistý způsob, jak zmírnit ten plíživý pocit viny, který v nich je.

Pocit viny? Proč vlastně? Copak je to něčí *chyba*? Nikdo nemůže za to, že mám tohle zakrslé, pokroucené tělo, tohle šeredné vězení z masa a kostí, blan a chrupavek. Jediným viníkem je zlomyslná náhoda...

Ostatní pocítují vinu přeživších.

Předseda asociace se zářivým úsměvem ředitele cirkusu povstal a zjednal si ticho. „Rád bych řekl, že všichni nesmírně oceňujeme to, že sem Ben přijel a podělil se s námi o své postřehy.“ Shora se na mě usmál. Lidé natahovali krky, aby lépe viděli. „Doufám, že se neurazí, když řeknu, že to je nejen velký mendelovský badatel,“ – skutečně mě v tu chvíli pohledem žádal o souhlas? Obávám se, že ano – „ale také velmi statečný člověk. Dámy a pánové, doktor Ben Lambert!“

Crescendo potlesku, jako když do plechové střechy bubnuje lijavec. Dojem bouře podpořilo několik záblesků fotoaparátů. Někteří se dokonce začali řadit do zástupu, aby si se mnou potřásli rukou, trochu jako když se před sochou mučedníka srocují poutníci, aby ji políbili. Snad doufali, že tím dotekem na nich ulpí něco z mých ctností, z té statečnosti, kterou zmínil předseda. Tajemnice asociace Cravensteinová se ke mně naklonila, aby se připojila k předsedovu chvalozpěvu. Byla tělnatá¹ a rozechvělá, mateřsky starostlivých devadesát kilo živé váhy, zahalených v kašmíru. „Božínku Bene, to bylo úžasné, taková odvaha, taková odvaha...”

---

¹ Obezita (gen OBS), zřejmě dominantní gen umístěný na dlouhém ramenu chromatidy 7. chromozomu (Friedman a kol., *Genomics 11*, 1991.)